

Workshop 'Gods leiding in je leven'

Wilfred Vollbehre besprak in zijn workshop drie stromingen binnen de psychologie die van belang zijn voor het geloof in Gods leiding. William James, één van de grondleggers van de psychologie, publiceerde in 1902 een boek met daarin een uitgebreide beschrijving van religieuze ervaringen en bekeringsmomenten. In dit boek probeerde hij een zo objectief mogelijke mening te geven over de echtheid van deze ervaringen. Hij kwam daarbij tot de conclusie dat we niet objectief kunnen vaststellen welke ervaringen echt zijn en welke ingebeeld, maar dat deze ervaringen wel ergens naar verwijzen. Er bestaat volgens hem meer dan de natuurwetenschap en de psychologie kunnen aantonen (surplus-geloof).

Een heel andere benadering koos Sigmund Freud, de grondlegger van de psychoanalyse. Volgens hem bestaat de basis van elke religie uit een 'vadermoord' met daaruit voortvloeiend het diepe verlangen naar een vaderfiguur. Iedere jongen maakt in zijn leven een periode mee waarin hij (onbewust) zijn vader haat en het liefst zelf met zijn moeder getrouwd zou willen zijn; het Oedipuscomplex. Wanneer deze haat niet onder ogen wordt gezien maar wordt verdrongen, dan resulteert dat in een onvervuld verlangen naar een vaderfiguur. Deze verlangens naar een ideale Vader worden vervolgens geprojecteerd op God. Freud rekent het geloof daarom tot de illusies. 'Wij noemen een geloof dus een illusie wanneer in de motivering ervan de wensvervulling zich op de voorgrond dringt, en laten hierbij de verhouding van het geloof tot de werkelijkheid buiten beschouwing.' Projectie en onvervuld verlangen spelen volgens Freud dus een belangrijke rol in het ont(be)staan van religie.

De laatste invloedrijke stroming is de cognitieve psychologie. Deze beziet de mens als een informatieverwerkend systeem. Ieder mens verlangt naar een zekere, logische en verklaarbare werkelijkheid, en deelt daarom de chaotische, zintuigelijke informatie in in categorieën. We onthouden dus niet alle afzonderlijke fietsen, maar bezitten een basisidee van wat een 'fiets' is en kunnen daardoor gemakkelijk elke fiets herkennen. Bij het verwerken van informatie, het indelen in categorieën maken we regelmatig fouten. Eén van deze fouten is dat we maar moeilijk kunnen omgaan met het begrip 'toeval' en daarom geneigd zijn iets toeval te noemen als het toevallig lijkt.. Zo schatten we de kans op de geboortevolgorde jjjjjjjj kleiner in dan de volgorde jmmjjm, terwijl de kans op beide volgordes in werkelijkheid even groot is. Gebeurtenissen die we als toevallig ervaren zullen we eerder aan Gods leiding toeschrijven dan gewone gebeurtenissen. Een andere veel gemaakte fout is dat we alleen verklaringen zoeken voor dingen die ons opvallen. Ontbrekende informatie wordt dus zelden verklaard. Wanneer we onderweg een bijna-ongeluk hebben meegemaakt, maar desondanks veilig zijn aangekomen, ervaren we dat als Gods leiding, terwijl we dat niet doen wanneer we na een doodgewone reis veilig aankomen. Een derde fout is dat we vaak genoeg nemen met de meest voor de hand liggende oorzaak. Daardoor gaan we er aan voorbij dat meerdere oorzaken meegespeeld kunnen hebben of dat een andere, minder voor de hand liggende oorzaak heeft bijgedragen aan het ontstaan van een bepaalde situatie. We vereenvoudigen de complexe werkelijkheid het liefst tot simpele oorzaak-gevolg relaties (causaliteitsdenken), waarbij we God als oorzaak vaak over het hoofd zien. Er zijn dus nogal wat psychologische valkuilen bij het aanwijzen van Gods leiding in ons leven. Vaak zullen we pas achteraf ontdekken dat God ergens de hand in heeft gehad. Zo dacht Jozef eerst dat God hem naar Egypte had geleid om hem daar vruchtbaar te maken en zijn vaderland te doen vergeten (Genesis 41) terwijl hij later tot de ontdekking komt dat God hem heeft gebruikt om zijn volk te redden (Genesis 50).